

О. М. Грабчук,
д. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

O. Grabchuk,
Doctor of Science in Economics, Associate Professor,
Sc. Professor Chief of Department of Finance, Oles Gonchar Dnepropetrovsk national university, Dnipropetrovsk

FEATURES OF DEVELOPMENT OF INSURANCE OF TOURISM IN UKRAINE

На тлі загострення сучасної соціально-економічної кризи відбувається поступове згортання страхового ринку. На противагу загальним тенденціям страхування у сфері туризму зберігає висхідний тренд динаміки. Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю виявлення причин специфічної динаміки розвитку страхування туризму. Стаття присвячена оцінці специфічних закономірностей розвитку страхування у сфері туризму в Україні. Автором проаналізовано основні тенденції розвитку страхування туризму у взаємозв'язку із розвитком туризму як галузі. Виявлено олігопольний характер ринку страхування туризму за розподілом страхових премій. Наведено основні чинники зменшення фінансової ефективності страхових послуг у сфері туризму, пов'язані із комплексним характером страхових послуг, акумуляцією та концентрацією ризиків. Визначено як пріоритетний напрям розвитку страхування зовнішнього туризму. Виявлено суттєві зміни у системі пріоритетів зовнішнього туризму.

Tourism as a kind of economic activity has an ascending trend of development for a long period of time and, as a rule, the kinds of activity, connected with tourism, also demonstrate positive results. In Ukraine the formation of a quite new line of insurance services — tourism insurance — is closely connected with tourism development.

One of the most pressing issues of scientific studies is to assess the nature, the peculiarity of manifestation and accumulation of insurance risks in tourism insurance.

The aim of the study is to identify the specific character of the manifestation of insurance risks in tourism insurance. The specific features of tourism insurance as the particular type of insurance services have been characterized in this paper. The accumulation of insurance risks according to the classes of insurance services and the data of the assistance companies has been described. The main peculiarities of the manifestation of insurance risks in the sphere of tourism insurance and distribution of risks according to the insurance sectors have been described. The changes in tendencies of distribution of risks in accordance with the modification of insurance services in the tourism sector have been characterized.

Ключові слова: страхування туризму, страхові ризики, зовнішній туризм, асистанс, страховий продукт, вартість полісу.

Key words: insurances of tourism, insurance risks, external tourism, companies of assisting, insurance product, cost to the policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Страховий ринок є однією з найбільш вагомих складових ринку фінансових послуг, стабільність його функціонування забезпечує сталість реалізації

захисної функції страхування. Сучасний етап розвитку страхового ринку в Україні характеризується зростанням кількості небезпек та загроз, активність суб'єктів на ринку зменшується, що обумовлено в

Рис. 1. Динаміка туристичних потоків України, 2000–2013 рр.

Джерело: складено автором за даними [4].

тому числі, і деструктивним впливом соціально-економічної кризи. Ринок, якщо й не знаходиться у стані стагнації, то успішно до неї наближається. Лише за окремими страховими послугами, найчастіше пов'язаними з обов'язковим страхуванням, обсяг премій зростає. До короткого переліку страхових продуктів із добровільного страхування, які зберігають привабливість для страхувальника, належить страхування у сфері туризму. На тлі загального згортання ринків фінансових послуг аналіз сучасних тенденцій та виявлення причин специфічної динаміки страхування у сфері туризму набуває особливої актуальності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням визначення особливостей розвитку страхового ринку України присвячено велику кількість наукових публікацій як вітчизняних так і зарубіжних авторів. Значна частка науковців надають перевагу опису та наданню характеристик страхового ринку, методів та інструментів його регулювання, особливостям розвитку окремих сегментів, суб'єкт-об'єктним відносинам на ринку тощо. Наприклад, вагомим є доробок з даного напрямку В.Д. Базилевича, О.І. Барановського, О.Д. Василика, Ю.В. Євченко, О.Д. Заруби, В.В. Корнеєва, Д.А. Навроцького, С.С. Осадця, Л.В. Рибальченко,

О.Р. Романенко, О.А. Рядно, М.І. Савлука, В.М. Федосова, В.М. Фурмана, С.І. Юрія та інших. Водночас більш спеціалізовані праці стосовно розвитку страхування у сфері туризму зустрічаються не так часто і, як правило, мають прикладний характер. Питанням розвитку ринку страхування туризму в Україні зокрема присвячено публікації О.М. Лютак, В.М. Михальчука [7]; О.М. Козьменко [5], Е.А. Туманова, Н.С. Долгової [18], Д.Р. Абрамівтової [1], Н.В. Рібун [11]; Н.М. Власової, К.О. Вейнберга [2], О.О. Охріменко [9]. Однак, зважаючи на швидкозмінні сучасні економічні реалії загалом та змінність процесів на страховому ринку зокрема, питання розгляду особливостей закономірностей розвитку окремих сегментів страхового ринку не втрачає актуальності. Це особливо стосується страхування у сфері туризму, що обумовлено необхідністю виявлення чинників збереження даним сегментом сталості функціонування навіть у умовах глибокої кризи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є виявлення сучасного прояву специфічних закономірностей розвитку страхування у сфері туризму в Україні. Предметом дослідження є суб'єкт-об'єктні відносини, що виникають при наданні послуг страхування у сфері туризму. При виконанні дослідження використано методи абстрагування, аналізу, синтезу, індукції.

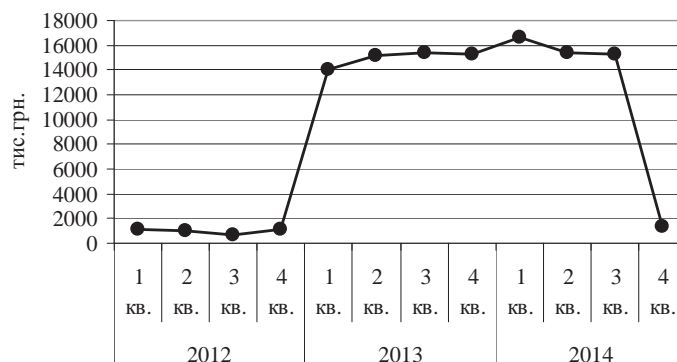

Рис. 2. Динаміка витрат страхових компаній на оплату послуг компаній асистенсу, 2012–2014 рр.

Джерело: складено автором за даними [6].

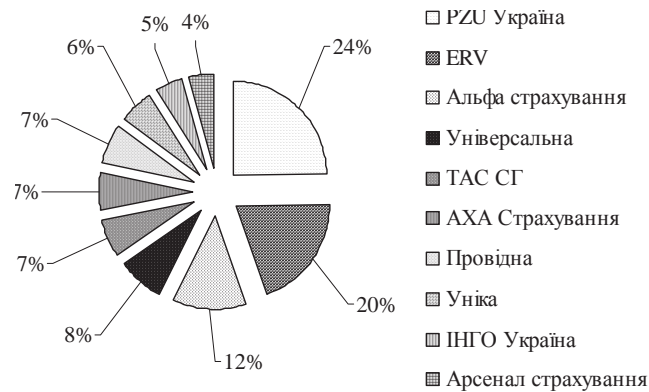

Рис. 3. Структура ринку страхування туризму за зібраними преміями у ТОП 10 страхових компаній України у 2014 році

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом 2000—2008 рр. розвиток страхового ринку України мав висхідний характер. Пізніше його зростання сповільнилось, а за окремими видами страхування навіть набуло негативних тенденцій. На противагу загальним негативним тенденціям фінансовий потенціал туристичного страхування є надзвичайно високим та продовжує швидко зростати (рис. 1). Особливо стрімкою є динаміка кількості українських туристів. За період 2000—2013 рр. середній темп росту кількості туристів, що відвідують інші країни, складала 34 % щорічно, а загальне зростання склало 682 %. На противагу зовнішньому туризму, зростання внутрішнього було не настільки стрімким і складало близько 1 % щорічного приросту за цей же період. Кількість іноземних туристів, що відвідували Україну, мала низхідну динаміку: щорічні темпи росту складала -1,34 % загальне зростання кількості туристів було рівним -38 %. Відповідно динаміка ринку надання туристичних послуг та його структура суттєво змінились з домінування внутрішнього туризму

(67 % ринку у 2000 році) на домінування зовнішнього туризму (72,9 % ринку у 2013 році). На ситуацію суттєво не вплинуло падіння курсу національної грошової одиниці у 2008 році, що викликало тимчасове скорочення потоку споживачів туристичних послуг у 2009 році у зовнішньому туризмі на 28 % (падіння було компенсоване зростанням потоку у 2010 році на 41,8 %).

Зазначена динаміка туристичних потоків сформувала сприятливе страхове поле для страхування у сфері туризму. За досить приблизними розрахунками при придбанні страхового полісу зовнішнього туризму пакету "стандарт" за вартістю цього полісу у страхових компаніях ТОП 10 при подорожі до країн Шенгенської зони на п'ять діб (один із найбільш дешевих полісів з найменшою акумуляцією ризиків) фінансовий потенціал ринку страхування у сфері туризму складає від 312,460 до 513,955 млн грн.

Однак визначити ступінь реалізації фінансового потенціалу страхування у сфері туризму можна лише похідним чином, як і загальні тенденції розвитку саме страхування у сфері туризму. Зовнішні звіти страховиків про

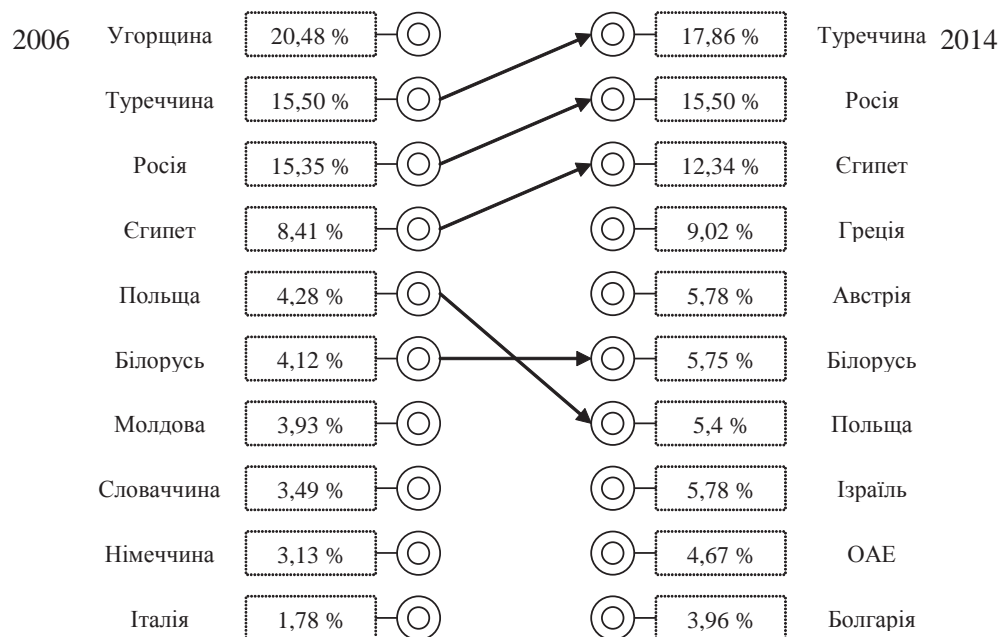

Рис. 4. ТОП 10 країн зовнішнього туризму для українських туристів

Джерело: розраховано автором за даними [4].

страхову діяльність не мають окремої позиції "страхування туризму", що визначає неможливість отримання агрегованих даних за ринком. Внутрішня звітність страховиків з цього виду страхування також або не формується, або носить закритий характер.

Практично відсутні є відомості про страхові виплати у страхуванні у сфері туризму. Похідним відображенням динаміки страхових виплат із страхування туризму за ринком є динаміка витрат страхових компаній на оплату послуг компаній асистансу (рис. 2). Звичайно, компанії асистансу взаємодіють із страховиками не тільки із забезпечення страхування туризму, проте велика частка виплат відшкодувань пов'язана саме із забезпеченням послуг асистансу [3, с. 23]. Нерівномірність динаміки подібних витрат є свідченням скорочення запитуваності послуг асистансу, причини чого носять, швидше за все макроекономічний характер.

Ринок страхування туризму є досить структурованим. Якщо оцінювати структуру ринку за ТОП 10 страховиків, що надають послуги із страхування туризму [19], то помітно, що за відсутності монополії та олігополії, домінують у страхуванні туризму (рис. 3) дві компанії — PZU Україна та ERV, частка інших є приблизно рівною, що відповідає класичним ознакам олігополії. Оскільки страхування туризму в Україні тільки набуває розвитку, то причиною існування олігополії є початкова стадія існування ринку. Нагадаємо, що до особливостей олігополії належить порівняно вища частота цінових "воєн". Їх ознакою є не виправдане не зменшення ціни на послугу/товар. Хоча у страхуванні застосування технології цінових "воєн" з фінансової точки зору не є виправданим, однак у страхуванні туризму зменшення ціни на відповідні страхові поліси нижче від їх реальної вартості — явище, яке зустрічається в Україні досить часто [2, с. 82]. Лінійка страхових продуктів у сфері страхування туризму для різних страхових компаній є досить схожою як за переліком страхових ризиків, так і за способами їх компенсації. Вартість страхового продукту має тенденцію "йти за лідером". Так, компанія PZU Україна для пакету туристичного страхування за класом А (програма "стандарт") на п'ять днів до країн Шенгенської зони встановила вартість у 124 грн. [21]. Подібний же пакет у компанії ERV [16] коштує 156 грн., в Альфа страхування — 172,4 грн. [14], у компанії "Універсальна" — 186 грн. [15], у АХА Страхування — 4,4 євро [20], у страховій компанії "Уніка" — 6,21 євро [17], у страховій компанії ІНГО Україна — 204 грн. [8], у СК "Арсенал страхування" — 139,65 грн. [10]. Водночас така ситуація на ринку є тимчасовою, оскільки розширення чисельності страхувальників та диверсифікація страхових продуктів поступово змінюють структуру ринку, виводячи на нього нових гравців.

Ринок страхування у сфері туризму підлягає значним флуктуаціям, пов'язаним із змінами уподобань потенційних страхувальників щодо мети майбутніх подорожей. Найкращим чином це ілюструє зміни у ТОП 10 країн зовнішнього туризму для українських туристів з 2006 по 2014 рік (рис. 4).

Відповідним результатом є зміна обсягу ризиків, міри їх акумуляції та суттєві коливання зібраних премій. Останнє обумовлює суттєві зміни у фінансовій ефективності страхової діяльності. Крім того, зміни пріоритет-

них для зовнішнього туризму країн змінюють також особливості взаємодії страхових компаній з компаніями асистансу.

ВИСНОВКИ

Розвиток страхування у сфері туризму має специфічний характер порівняно із загальними тенденціями страхового ринку. Основною причиною зростання страхування у сфері туризму у сучасний період часу є його тісний взаємозв'язок із ринком туристичних послуг. Якщо інші сегменти страхового ринку мають переважно ризиковий характер та/або пов'язані із загальноекономічною кон'юнктурою, то фінансовий потенціал страхування у сфері туризму прямим чином залежить від обсягу та структури наданих туристичних послуг. Основні негативні впливи на страхування у сфері туризму пов'язані із механізмом обґрунтування вартості страхових послуг та їх структурою. Оскільки туристичні страхові поліси мають комплексний характер, то вони акумулюють неоднорідні ризики, що суттєво утруднюють визначення адекватних страхових тарифів та визначають більшу ризикованість страхової діяльності. Крім того, ринок страхування у сфері туризму за розподілом страхових премій серед провідних страховиків має ознаки олігополії, для якої властива порівняно більша частота "цінових воєн". Це, а також більші витрати страховиків на ведення страхової справи (хоча б внаслідок необхідності здійснювати більші витрати на оплату послуг компаній асистансу) суттєво зменшують фінансову ефективність страхування у сфері туризму. Відтак, основною причиною зростання страхування у сфері туризму є його пряма залежність від тенденцій розвитку туристичної галузі (причому залежність від розвитку зовнішнього туризму).

Література:

1. Абрамівта Д.Р. Розвиток страхування туризму в Україні / Д.Р. Абрамівта // Вісник Української академії банківської справи: Зб. наук. праць. — 2013. — № 1 (34). — С. 134—137.
2. Власова Н.М. Страхові технології у сфері туризму / Н.М. Власова, К. О. Вейнберг // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — Вып. 176. — С. 82—84.
3. Залетов О. Асистанс та його особливості на страховому ринку / О. Залетов // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Зб. наук. праць. — 2012. — Вып. 133. — С. 21—25.
4. Економічна статистика туризму [Електрон. ресурс] // Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
5. Козьменко О.В. Нові вектори розвитку страхового ринку України: монографія / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва та ін. — Суми: Університетська книга, 2012. — 315 с.
6. Консолідовані звітні дані за страховим ринком України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>
7. Лютак О.М. Аналіз та оцінювання інформації про основні туристичні потоки України / О.М. Лютак, Л.В. Михальчук // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 12 (138). — С. 217—225.
8. Онлайн-калькулятор туристического страхования: страховая компания ИНГО Украина [Електронний

ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ingo.ua/ru/calculator/tourism>

9. Охріменко О.О. Проблеми формування страхового захисту підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні / О.О. Охріменко // Зовнішня торгівля: право та економіка. — 2008. — № 4. — С. 126—131.

10. Расчёт стоимости полиса страхования туристов в СК "Арсенал страхование" [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://arsenal-strahovanie.com/individuals/turist_calc

11. Рібун Н.В. Особливості ринку страхування у сфері туризму / Н.В. Рібун // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. — 2014. — Вип. 24. 2. — С. 274—281.

12. Сердюк В.В. Критерії страхових продуктів для страхування туристів [Електронний ресурс] / В.В. Сердюк. — Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp164-166.pdf>

13. Сирик Н.В. Имущественное страхование в туризме [Электронный ресурс] / Н.В. Сирик // Вестник ОГУ. — 2006. — № 3. — Режим доступа: http://vestnik.osu.ru/2006_3/34.pdf

14. Страхование выезжающих за рубеж [Электронный ресурс]. — Режим доступа: [https://alfaic.ua/\[Загол. з екрану\]](https://alfaic.ua/[Загол. з екрану]).

15. Страховий калькулятор СК "Універсальна" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://shop.universalna.com/module/insurance/voyage.html>

16. Страховой пакет ERV [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://insurance.tickets.ua/uk/pub/insure/insure-faq/flight_insurance_erv/program-standart.html

17. Страхування під час перебування за кордоном [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uniq.ua/home/02_Private/Turizm/travel.php

18. Туманова Е.А. Особливості страхування туристичних ризиків в Україні / Е.А. Туманова, Н.С. Долгова // Культура народов Причерноморья. — 2011. — Вип. 215. — № 138—140.

19. ТОП 10 крупнейших страховщиков в страховании туризма [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/14/9/1>

20. Туристичне страхування онлайн [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://axa-ukraine.com/insurance/travel-insurance/travel-online/>

21. Туристичне страхування у компанії PZU Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pzu.com.ua/individual/travel/abroad/tourist.html>

References:

1. Abramitova, D. R. (2013), "Development of insurance of tourism in Ukraine", *Visnyk Ukrain's'koi akademii bankivs'koi spravy: Zb. nauk. Prats*, vol. 1(34), pp. 134—137.

2. Vlasova, N. M. and Vejnberh, K. O. (2009), "Insurance technologies in the field of tourism", *Kul'tura narodov Prychernomor'ia*, vol. 176, pp. 82—84.

3. Zalietov, O. (2012), "Assistance and his features at the insurance market", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Zb. nauk. prats'*, vol. 133, pp. 21—25.

4. Economic statistics of tourism [Online], available at <http://ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 Feb 2015).

5. Koz'menko, O.V. Koz'menko, S. M. and Vasyli'eva, T. A. (2012) "Novi vektory rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy" [New vectors of insurance market development of Ukraine], *Universytets'ka knyha*, Sumy, Ukrainy.

6. Konsolidovani zvitni dani za strakhovym rykom Ukrainy [Online], available at <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html> (Accessed 20 Feb 2015).

7. Liutak, O. M. and Mykhal'chuk, L. V. (2012), "Analysis and evaluation of information about the basic tourist streams of Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 12 (138), pp. 217—225.

8. Onlajn-kalkuliator turystycheskoho strakhovanyia: strakhovaia kompaniia YNHO Ukrayna [Online], available at <http://www.ingo.ua/ru/calculator/tourism>, (Accessed 16 Feb 2015).

9. Okhrymenko, O. O. (2008), "Problems of forming of insurance defenses of entrepreneurial activity in the field of tourism in Ukraine", *Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika*, vol. 4, pp. 126—131.

10. Raschiot stoymosti polysa strakhovanyia turystov v SK "Arsenal strakhovanye" [Online], available at http://arsenal-strahovanie.com/individuals/turist_calc, (Accessed 10 Feb 2015).

11. Ribun, N. V. (2014), "Features of market of insurance in the field of tourism", *Naukovyj visnyk Natsional'noho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 24. 2, pp. 274—281.

12. Serdiuk, V. V. (2008), "Criteria of insurance products for insurance of tourists", [Online], available at <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v6/v6pp164-166.pdf> (Accessed 10 Feb 2015).

13. Syryk, N. V. (2006) "Property insurance in tourism", *Vestnyk OHU*, [Online], vol. 3, available at http://vestnik.osu.ru/2006_3/34.pdf (Accessed 10 Feb 2015).

14. Strakhovanye vyezshaiuschykh za rubezh [Online], available at <https://alfaic.ua/> (Accessed 10 Feb 2015).

15. Strakhovoy kal'kuliator SK Universal'na [Online], available at <http://shop.universalna.com/module/insurance/voyage.html> (Accessed 15 Feb 2015).

16. Strakhovoj paket ERV [Online], available at https://insurance.tickets.ua/uk/pub/insure/insure-faq/flight_insurance_erv/program-standart.html (Accessed 10 Feb 2015).

17. Strakhuvannia pid chas perebuvannia za kordonom [Online], available at http://www.uniq.ua/home/02_Private/Turizm/travel.php (Accessed 15 Feb 2015).

18. Tumanova, E. A. and Dolhova, N. S. (2011), *Kul'tura narodov Prychernomor'ia*, vol. 215, pp. 138—140.

19. TOP 10 krupnejshykh strakhovschykov v strakhovannyi turizmu [Online], available at <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/14/9/1> (Accessed 10 Feb 2015).

20. Turystychnе strakhuvannia onlajn [Online], available at <http://axa-ukraine.com/insurance/travel-insurance/travel-online> (Accessed 15 Feb 2015).

21. Turystychnе strakhuvannia u kompanii PZU [Online], available at <http://www.pzu.com.ua/individual/travel/abroad/tourist.html> (Accessed 15 Feb 2015).

Стаття надійшла до редакції 24.03.2015 р.